

Szlak architektury Krainy Lessowych Wąwozów

Lokalna Organizacja Turystyczna „Kraina Lessowych Wąwozów” skupia 9 gmin: Janowiec, Józefów n. Wisłą, Końskowolę, Nałęczów, Poniatową, Puławy miasto i gminę, Wąwolnicę, Wojciechów. Celem jej działań jest m.in. budowanie interesującej oferty turystycznej, skierowanej do każdej grupy wiekowej. Oprócz propozycji obcowania z historią i kulturą regionu, poznawaniem jego tradycji, zabytków, oferuje aktywne uczestnictwo w przedsięwzięciach kulturalnych i rekreacyjno-sportowych, a także smakowitą regionalną kuchnię i produkty lokalne. Dynamicznie rozwijająca się baza agroturystyczna i noclegowa pozwala turystyce zatrzymać się na dłużej i poznać jej walory. Każda z gmin posiada bogaty i różnorodny potencjał kulturowy. W obrębie działania organizacji znajdują się unikalne perełki architektury, pozostałości średnio-wiecznych murów i zamków, pałace i dwory rodzin magnackich i ziemiankich, stylowe obiekty sakralne. Turysta może zapoznać się z przeszłością regionu zwiedzając muzea, izby pamięci i ekspozycje znajdujące się w tych obiektach. Aktywne odkrywanie piękna regionu jest rękomią estetycznych doznań i przeżyć duchowych. Człowiek od wieków rozwijał swoją wrażliwość odwiedzając miejsca charakteryzujące się nieokreślonym *sacrum*. Poszukiwał ukojenia i wrażeń estetycznych, potęgowanych sztuką architektury. Zwykle znajdował je w świątyniach i miejscach uświęconych. Na obszarze Krainy Lessowych Wąwozów znajdziemy zręby średniowiecznych murów gotyckich, na których wyrosły monumentalne renesansowe lub barokowe świątynie, jak i nawiązujące do antyku obiekty klasycystyczne. O potencjale kulturowym regionu świadczą pozostałości dawnych rezydencji magnackich i ziemiankich, stanowiące w swoim czasie główne centra polityczne i kulturalne. Odwiedzając zabytki przeszłości trzeba mieć na uwadze, że w starych murach pałaców i kościołów odbija się nasza przestrzeń dziejowa, liczne zrywy niepodległościowe, działania wojenne, które powodowały często nieodwracalne zmiany w architekturze i przeznaczeniu obiektów, ale nie zatępiły pamięci o wspaniałej historii naszego regionu. Zapraszamy do odwiedzenia miejsc na Szlaku Architektury Krainy Lessowych Wąwozów.

Obiekty na szlaku:

Gmina JANOWIEC

1 Bastejowy zamek obronny epoki renesansu zbudował Mikołaj Firlej w początkach XVI w. Z czasem jego następcy rozbudowali forteczę wg planów florenckiego architekta Santi Gucciego. Skrzydła mieszkalne wzdłuż murów obronnych zostały połączone arkadowymi krużgankami, zwieńczonymi attyką. Zamek miał dwa dziedzińce, siedem dużych sal i ok. stu komnat. W czasie potopu szwedzkiego 1656 r. został doszczętnie zdemolowany. Z ruin podnieśli go kolejni właściciele z rodu Lubomirskich wg planów niderlandzkiego architekta epoki baroku, Tylmana z Gameren. W XIX w. zamek często zmieniał właścicieli i stopniowo popadał w ruinę. W 1931 r. obiekt odkupił Leon Kozłowski, ale nie zdołał powstrzymać degradacji zamku. W 1975 r. sprzedał obiekt na cele muzealne.

Podczas pełni księżyca po zamkowych murach błąka się Czarna Dama, duch Heleny Lubomirskiej, ofiara nieszczęśliwej miłości do biednego rybaka. Narożna baszta zwana jest imieniem Franciszki Krasieńskiej, która tutaj potajemnie spotykała się z królewiczem Karolem, synem Augusta III Wettyna. Obok zamku obejrzeć można mini skansen z dworem ziemiankim i zabudowaniami gospodarskimi.

Muzeum Zamek w Janowcu,
Oddział Muzeum Nadwiślańskiego w Kazimierzu Dolnym,
ul. Lubelska 20, tel. 81 881 52 28

2 Kościół pw. św. Stanisława Biskupa Męczennika i św. Małgorzaty, zbudowano w stylu renesansowym ok. 1535 r. z fundacji Piotra Firleja, obok dawnego gotyckiego kościoła. Pozostałości ówczesnej świątyni jest kaplica św. Anny z dwoma gotyckimi kamiennymi portalami. Najcenniejszym zabytkiem jest późnorenesansowa chrzcielnica oraz manierystyczny piętrowy nagrobek Andrzeja Firleja i jego żony Barbary ze Szreńskich, wykonany w pracowni florenckiego architekta Santi Gucciego w XVI w. Sklepienia kolebkowe i kolebkowo-krzyżowe z dekoracją sztukatorską w typie renesansu lubelskiego, z herbami właścicieli Janowca, wykonał Jakub Balin, działający na ziemiach polskich architekt pochodzenia włoskiego. Barokowy wystrój świątyni pochodzi z czasów, gdy Janowcem władali Lubomirscy. Nastawa ołtarza głównego uznana jest za dzieło Tylmana z Gameren, późnobarokowy obraz w ołtarzu przedstawiający św. Stanisława Szczepanowskiego wykonał Szymon Czechowicz, malarz religijny okresu baroku. Ołtarze boczne powstały prawdopodobnie w puławskim warsztacie braci Jana i Henryka Hoffmanów.

Janowiec, Rynek 6, tel. 81 881 52 27

Gmina JÓZEFÓW NAD WISŁĄ

3 Pobernardyński zespół klasztorny składa się z kościoła pw. Bożego Ciała, dawnego klasztoru i dzwonnicy. Zachowany do

naszych czasów późnobarokowy kompleks sakralny ufundował Józef Potocki w latach 1730-43. Kościół zbudowany jest na planie prostokąta, z dwiema kwadratowymi, obniżonymi wieżami po bokach. Dwukondygnacyjną fasadę wieńczy półkolisty tympanon z centralnie umieszczoną rzeźbą św. Antoniego z Dzieciątkiem, po bokach figury św. św. Józefa i Franciszka z Dzieciątkiem. Kościół wewnątrz jednonawowy, z prezbiterium węższym i niższym od nawy, wtopionym w zabudowania klasztorne. Sklepienie kolebkowe z lunetami. Do muru otaczającego kościół przylega dwukondygnacyjna dzwonnica z XVIII w. Trójdzielnia ozdobna brama nawiązuje w swym kształcie do stylu fasady kościoła.

Józefów nad Wisłą, ul. Powstańców 10

4 Pałac rodziny Potockich wzniesiony w stylu klasycystycznym w XVIII w. został doszczętnie zniszczony z początkiem XX w. Odbudowywany w okresie międzywojennym przez Jana Witkiewicza-Koszczyca oraz po II wojnie światowej, zatracił wszelkie ślady dawnej świetności. Obecnie jest siedzibą Urzędu Miasta.

Józefów nad Wisłą, ul. Opolska 33

5 Kościół pw. Wszystkich Świętych i Matki Bożej Szkaplerznej w Rybitwach został wzniesiony po 1613 r. z fundacji Katarzyny z Biereckich Ossolińskiej oraz Krystyny i Zbigniewa Sienieńskich. Należy do budowli sakralnych typu renesansu lubelskiego. Zewnętrzne naroża kościoła są wzmocnione skarpami. Przylegająca do kościoła wieża zakończona jest drewnianym osmiobocznym bębнем z hełmem i latarnią. Wnętrze jednonawowej świątyni rozczłonkowane pilastrami. Prostokątna nawa zamknięta jest półkolistym dwuprzęsłowym prezbiterium, węższym i niższym od nawy. Ołtarz główny późnorenesansowy, pochodzący z 1634 r., rozbudowany w XVIII w., z obrazem Wszystkich Świętych oraz męczeństwem św. Stanisława, autorstwa Jana Drużelskiego. Sklepienia kolebkowe z lunetami, pokryte są dekoracją stiukową w typie renesansu lubelskiego o motywach geometrycznych. W polach kwadratów umieszczone są rozety, a w pozostałych polach główki aniołów. W połowie XIX w. do kościoła dobudowana została neogotycka kaplica grobowa bohatera powstania kościuszkowskiego, generała Franciszka Ksawerego Niesiołowskiego.

Pobliska wieś **Basonia** znana jest z kulturowania tradycji szlacheckich – budowy kryp i psychówek.

Rybitwy 48, tel. 81 828 50 86

KAZIMIERZ DOLNY

6 Baszta i zamek, to najstarsze budowle strategiczne przełomu XIII/XIV w. Zamek, wzniesiony za czasów Kazimierza Wielkiego, jest dziś romantyczną ruiną, z zarysowaną częścią mieszkalną i obszernym dziedzińcem, otoczony wysokim murem. Miasto leży na szlaku architektury renesansu lubelskiego. Przykładem tego stylu jest **kościół pw. św. Jana Chrzyciela i św. Bartłomieja**, pierwotnie fundowany przez Kazimierza Wielkiego, rozbudowany w stylu renesansowym w latach 1610-13 oraz kościół pw. św. Anny i św. Ducha. Obiekty tego stylu wyróżniają się smukłością bryły, bogactwem ozdobnych gzymsów, szczytów zwieńczonych sterczynami oraz stiukowymi dekoracjami wewnątrz.

7 Kamienice kupieckie – Krzysztofa i Mikołaja Przybyłków przy Rynku Głównym (1615 r.) to najlepiej zachowane kamienice renesansowe w Polsce. Mają arkady, bogato zdobione attyki i dekoracyjną ornamentykę na fasadzie. **Kamienica Bartłomieja Celejeja** (1635 r.) uważana jest za najpiękniejszą budowlę tego typu w Polsce.

8 Spichlerze usytuowane wzdłuż dawnego szlaku wodnego na Wiśle (ul. Puławska i ul. Krakowska) powstały w XVI i XVII w. Było ich ok. sześćdziesiąć, do dziś zachowało się zaledwie jedenaście.

Gmina KOŃSKOWOLA

9 Kościół farny pw. Znalezienia Krzyża Świętego i św. Andrzeja Apostoła, pierwotnie gotycko-renaansowy, ufundował Andrzej Tęczyński. Obecną formę trójnawowej bazyliki zyskał dzięki przebudowie, którą zlecił ok. 1670 r. Stanisław Herakliusz Lubomirski wg planów Tylmana z Gameren. Dziełem artysty jest nagrobek z czarnego marmuru Zofii z Opalińskich Lubomirskiej. Barokowy kształt nadał świątyni w I połowie XVIII w. architekt Franciszek Mayer. Późnobarokowa, trójdzielnia fasada zwieńczona jest niezbyt wysokimi dwoma wieżami z hełmami. Drewniany ołtarz główny i ambonę wykonano w puławskim warsztacie Jana i Henryka Hoffmanów. W kościele spoczywa proboszcz parafii, komediopisarz, ks. Franciszek Zabłocki. Klasycystyczne pomniki przed wejściem upamiętniają poetę Franciszka Dionizego Książnika oraz gen. Józefa Ostrowskiego, komendanta Warszawy w powstaniu kościuszkowskim. Sensacją konserwatorską było odkrycie jedynego w Polsce barokowego sarkofagu z XVII w. z rzeźbą przedstawiającą ciało zmarłego w stanie rozkładu tzw. *vanitas* (łac. marność).

Parafia Końskowola, ul. Kurowska 2, tel. 81 889 20 00

10 Układ urbanistyczny dawnego renesansowego miasta lokowanego w 1532 r. zmienił się na przestrzeni kilku stuleci. Reprezentacyjną częścią rynku jest **ratusz**, zbudowany w 1775 roku w stylu klasycystycznym, z fundacji księcia Aleksandra Czartoryskiego, obecnie przeznaczony na cele społeczno-kulturalne. Przy ul. Pożogowskiej zachowały się pozostałości dawnego folwarku Czartoryskich – barokowy spichlerz z połowy XVIII w. (sklep rolny), dawna rządcówka i klasycystyczna holendernia (niegdyś obora, ob. pasaż handlowy). W tym czasie powstał wzorcowy ogród różany. Przez teren gminy wiedzie „Szlak różany”, przebiegający obok licznych plantacji róż.

INFORMACJA TURYSTYCZNA

Centra i punkty informacji turystycznej

■ **Nałęczów**, ul. 1 Maja 16
tel. 81 501 61 01
info@kraina.org.pl

■ **Puławy**, Al. Królewska 4
tel. 81 458 67 40
turystyka@domchemika.pl

■ **Janowiec**, Plac Wolności 1
tel. 81 881 52 89
gokjanowiec@o2.pl

■ **Józefów nad Wisłą**
ul. Opolska 33
tel. 81 828 83 29
sekretariat@gminajozefow.pl

■ **Końskowola**, ul. Lubelska 93
tel. 798 128 425
gok_konskowola@post.pl

■ **Poniatowa**, ul. Fabryczna 1
tel. 81 820 45 54
ckpit@poczta.onet.eu

■ **Wąwolnica**, Rynek 32
tel. 81 882 50 14
info.wawolnica@onet.pl

■ **Wojciechów**, Wojciechów 9
tel. 81 517 72 10, 81 517 76 22
gok@agroturystyka.pl

11 Kościół pw. św. Anny i św. Marka Ewangelisty wzniesiony w latach 1611-1613 w stylu renesansu lubelskiego. Niewielka, jednonawowa, pozabawiona wieży budowla o smukłych proporcjach, zakończona jest półkolistym prezbiterium i posiada solidne przypory. Trójkątne szczyty zwieńczone są charakterystycznymi sterczynami. Otwory strzelnicze świadczą o obronnej funkcji świątyni. Ołtarz główny o strukturze renesansowo-manierystycznej z XVII w., z obrazem św. Anny Samotrzęcj, datowanym na 1618 r., wykonał lubelski malarz Stanisław Szerbic. Sklepienie kolebkowe ozdobione jest sztukateriami z geometrycznym wzorem i płaskorzeźbami. W pomieszczeniu nad zakrystią, zachowała się cenna polichromia z bizantyjskim motywem malowanej kotary. W pobliżu świątyni zobaczyć można tzw. kapliczkę morową, wystawioną podczas epidemii w 1892 r., a tuż obok – budynek przykościelnego szpitala. Po przeciwnej stronie szosy znajdują się pozostałości dworu obronnego Tęczyńskich.

Końskowola, ul. Lubelska 122

NAŁĘCZÓW

12 Pałac Małachowskich zbudowany w latach 1781-85 przez Stanisława Małachowskiego w stylu barokowym, wg projektu Jana Ferdynanda Naxa. Fasada zwieńczona jest kartuszem herbowym połączonych rodów Małachowskich (Nałęcz) i Potockich (Pilawa). Na piętrze zachowała się sala balowa ze stiukową dekoracją, będącą przykładem przenikania stylów baroku i klasycyzmu. Klasyczne medaliony o antycznej tematyce. Kuźnia Wulkana, Puszka Pandory, zwieńczone są barokowymi wygięciami gzymsu. Zachowały się stiukowe profilowane kominki ozdobione festonami i motywami roślinnymi.

Nałęczów, al. Małachowskiego 3

13 Kościół pw. Jana Chrzyciela, ma wystrój z czasów Małachowskich: barokowe ołtarze, ambonę z herbami Pilawa i Nałęcz. Przy bocznym ołtarzu znajduje się nagrobek wykonany prawdopodobnie w puławskich zakładach Sebastiana Zeisla z portretem Marianny z Potockich Małachowskiej i epitafium w formie poetyckiej inskrypcji.

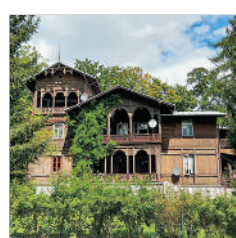
Nałęczów, ul. Bochothnica 3

14 Stare Łazienki w parku zdrojowym z klasycystycznym portykiem i obudową źródła w formie ryzalitu zwieńczonego kopułą, zbudowane w 1821 r., były pierwszym obiektem uzdrowiskowym, przeznaczonym dla gości kurortu.

Nałęczów, al. Grabowa 4

15 Wille w stylu szwajcarskim (inaczej tyrolskim) powstały w Nałęczowie pod koniec XIX w. wraz z rozwojem uzdrowiska. Były to zwykle dwukondygnacyjne, drewniane budowle z licznymi tarasami, balkonami i loggiami, bogato zdobione ażurową dekoracją o wzorach geometrycznych lub roślinnych. Przykłady:

*willa Oktawia, ul. Armatnia Góra 12
willa Podgórze, ul. Armatnia Góra 16
willa Widok, ul. Armatnia Góra 22*

Willa Podgórze

16 Wille w stylu secesyjnym pojawiły się na przełomie XIX i XX w. Pałacyki, zwykle asymetryczne, miały dekoracyjnie ukształtowane fasady, wystające wykusze, wieżyczki, zadaszone tarasy, drzwi i okna zwieńczone spłaszczonym łukiem.

*willa Ukraina, ul. Armatnia Góra 10
willa Pod Matką Boską, ul. Lipowa 16
willa Raj, ul. Lipowa 15*

Willa Ukraina

17 Wille eklektyczne powstały na pocz. XX w. Łączyły w sobie niejednorodne elementy stylów historycznych, cechowały się dowolnością zastosowanych detali i wzorów dekoracyjnych na fasadach, balkonach, obramowaniach okien i drzwi. Przykłady:

*willa Tolin, ul. Lipowa 35,
willa Pod Kraszewskim, ul. Lipowa 41
willa Gioia, ul. 1 maja 21*

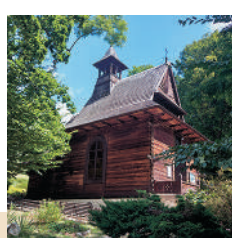
Willa Gioia

18 Styl zakopiański, propagowany w końcu XIX w. przez Stanisława Witkiewicza jako styl polski, rozpowszechnił w Nałęczowie Stefan Żeromski. W 1905 r. zbudował góralską **Chałtę** z bali kładzionych „na zrąb” wg projektu Jana Witkiewicza-Koszczyca. W Chacie mieści się **Muzeum Stefana Żeromskiego** z zachowanym oryginalnym wyposażeniem.

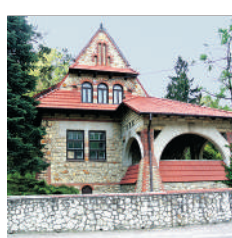
ul. S. Żeromskiego 10, tel. 81 501 47 80

19 Styl zakopiański reprezentuje **Kaplica pw. św. Karola Boromeusza**, zbudowana w 1917 roku wg projektu Stanisława Grochowicza z fundacji Ludwiki Benni. Postawiona na wysokiej kamiennej podmurówce, ma strome dach zwieńczony pazdurami i wieżyczką dekorowaną promieniami słońca.

ul. Armatnia Góra 12

20 Ochronka im. Adama Żeromskiego, zbudowana w stylu zakopiańskim z fundacji Stefana Żeromskiego w 1907 r. wg projektu Jana Witkiewicza-Koszczyca, jest przykładem nowatorskiego łączenia kamienia wapiennego, cegły i betonu. Obecnie mieści się tu jedyne w Polsce **Muzeum Bolesława Prusa**.

ul. Poniatowskiego 39, tel. 81 501 45 52

Gmina OPOLE LUBELSKIE

21 Pałac w Kluczkowicach wzniesiony w latach 1821-31 wg projektu Konstantego Wojciechowskiego, jest przykładem architektury eklektycznej o cechach klasycystycznych. Wiejska rezydencja ziemiańska Jana i Marii Kleniewskich posiada wieloczołnową, w większości jednopiętrową bryłę. Elewacja frontowa w segmencie środkowym ma wysunięty ryzalit i portyk dźwigający taras. W części mieszkalnej pałacu zachowała się świetlica zaprojektowana przez Wojciecha Gersona oraz biblioteka pałacowa wykonana przez Stanisława Witkiewicza w stylu zakopiańskim. W pałacu mieści się wielozadaniowe **Muzeum Regionalne**.

Kluczkowice Osiedle 7, tel. 81 827 10 67

Gmina PONIATOWA

22 Pałac w Kraczewicach to letnia rezydencja przemysłowców lubelskich pochodzenia niemieckiego, Henryka i Władysława Gerliczów. Wybudowany pod koniec XIX w. jest przykładem rzadkiego w regionie pałacu secesyjnego. Charakteryzuje się asymetryczną bryłą, swobodnym układem elementów zdobniczych i zastosowaniem lekko spłaszczonych łuków nad wejściem i otworami okiennymi. Składa się z parterowego korpusu głównego i dobudowanego piętrowego skrzydła bocznego, występującego w formie ryzalitu. Wejście główne obudowane szeroką podkowiastą arkadą, zwieńczoną łukowatą atyką ze sterczynami po bokach. Otoczony jest secesyjnym parkiem krajobrazowym o asymetrycznej kompozycji, z dobrze zachowanym drzewostanem. Pałac zrujnowany w okresie powojennym, po remoncie nie odzyskał w pełni dawnego blasku. Wewnątrz zachował się jedynie dawny układ układ przestrzenny, dekoracja sztukatorska w postaci rozet o motywach secesyjnych oraz kafłowe piece. Istnieje możliwość zwiedzania wnętrza, wynajmu pokoi noclegowych, organizowania koncertów, plenerów i szkoleń.

Kraczewice Prywatne 28, tel. 81 820 40 18

Miasto PUŁAWY

23 Zespół pałacowo-parkowy był wielokrotnie przekształcany. W najstarszej, środkowej, części korpusu pałacu, zbudowanego w XVII wieku w stylu barokowym, wg projektu Tylmana z Gameren, zachowała się sień – westybul o sklepieniu krzyżowym, wspartym na toskańskich kolumnach z piaskowca. Klasycystyczny wygląd nadał rezydencji Christian Piotr Aigner, zatrudniony przez Izabelę i Adama Czartoryskich. Sale na pierwszym i drugim piętrze mają częściowo zachowane dekoracje sztukaterijne. Pałac otacza park urządzony w stylu angielskim z licznymi budowlami ogrodowymi. W Świątyni Sybilli księżna Izabela utworzyła w 1801 r. muzeum pamiętek narodowych. Domek gotycki przeznaczony na zbiory zagraniczne. Ozdobą kolekcji były obrazy *Dama z gronostajem* Leonarda da Vinci, *Pejzaż z miłosiernym Samarytaninem* Rembrandta oraz *Portret młodzieńca* Rafaela Santi (zaginiony). Inne obiekty z tego okresu to: Domek Grecki, Domek Żółty, Brama Rzymska, sarkofag Augusta i Zofii z Sieniawskich Czartoryskich, rzeźba Tankreda i Klorindy oraz Pałac Marynki.

Muzeum Czartoryskich – Oddział Muzeum Nadwiślańskiego, tel./fax 81 475 45 00

24 Kościół pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w stylu klasycystycznym, na wzór rzymskiego Panteonu, ufundował książę Adama Kazimierz Czartoryski w latach 1800-14. Usytuowany poza parkiem, na wiślanej skarpie, tzw. kościół na górze, pierwotnie służył jako kaplica przypałacowa. Świątynię zaprojektował Christian Piotr Aigner, przy współudziale dekoratora Fryderyka Baumana. Świątynia ma kształt rotundy, do której wchodzi się przez koryncki sześciokolumnowy portyk, zwieńczony tympanonem. Pod nim, na belkowaniu, umieszczony jest napis: W NIEBO WZIĘTEJ BOGA RODZICY. Kościół przykryty jest kopułą. Nad wysokimi, dwuskrydłowymi drzwiami prowadzącymi do środka, umieszczona jest dedykacja poświęcona pamięci matki fundatora, Zofii z Sieniawskich Czartoryskiej. Wnętrze kościoła rozjaśnia światło wpadające przez przeszklony otwór w kopule oraz przez okna umieszczone nad galerią, wspartą na dwunastu jońskich kolumnach z piaskowca. Na sklepieniu malowidła w formie rozet, nawiązujące do dawnego wystroju kaplicy. W bocznym ołtarzu znajduje się obraz Antoniego Michalaka, malarza, współzałożyciela Bractwa św. Łukasza. Do świątyni prowadzą kamienne schody.

ul. C. P. Aignera 1, tel. 81 887 45 33

25 Kościół pw. św. Józefa Oblubieńca NMP ufundowała Elżbieta z Lubomirskich Sieniawska w latach 1725-28 wg projektu artysty z Moraw, Franciszka Mayera. Późnobarokowy, zbudowany jest na rzucie kwadratu, z dobudowaną przed wejściem kruchtą i fasadą podzieloną czterema pilastrami. Szczyt z niszą w środku zakończony wygiętym gzymsem, ujęty szerokimi wolutowymi spływami, skrywa niewielką sygnaturkę. Wyposażenie świątyni zawdzięcza się rodzinie Czartoryskich. Autorem obrazu Świętej Rodziny w ołtarzu głównym oraz wizerunków na elewacjach bocznych jest Kazimierz Woyniakowski, uczeń Marcella Bacciarellego. Do obrazów św. Barbary i św. Teresy z Avili pozowały księżniczki Maria i Zofia Czartoryskie. W otoczeniu świątyni znajduje się jednokondygnacyjna mуровana dzwonnica, w formie czterofrontowej arkady filarowej z narożnymi pilastrami. Kościół otoczony jest niewielkim murem z niszami od wewnątrz.

ul. Włostowska 61, tel. 81 888 47 27

Gmina PUŁAWY

26 Kościół pw. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny, św. Floriana i św. Katarzyny w Gołębju został ufundowany w XVII w. w stylu późnego manieryzmu przez Jerzego Ossolińskiego, kanclerza wielkiego koronnego, wybitnego dyplomaty i polityka. Zbudowany z czerwonej cegły, na tle której wyróżniają się manierystyczne detale architektoniczne: wapienne dekoracje portali,

gzymśów, obramień okiennych i drzwiowych. Kościół posiada trójdzielną dwukondygnacyjną fasadę. Po bokach, nad poprzecznym, bogato zdobionym gzymsem wyrastają dwie masywne wieże, przedzielone niewielkim attykowym szczytem. Na osi fasady zachował się manierystyczny półkolisty portal, przechodzący w rozbudowane obramienie okrągłego otworu okiennego. Wewnątrz kościół jest jednonawowy o czterech przęsłach, sklepienie nawy i prezbiterium pokrywa renesansowa dekoracja sztukatorska. Architektura kościoła stanowi przykład wyjątkowego połączenia motywów i cech nurtu włoskiego i niderlandzkiego z kręgu Santi Guccio. Wewnątrz m. in. ambona z XVII w., chrzcielnica z 1598 r. i barokowe organy.

Gołęb, ul. Folwark 3, tel. 81 881 30 22

27 Domek Loterański w Gołębju, jest pierwszą tego typu budowlą w Polsce. Został zbudowany w XVII w. z fundacji kanclerza Jerzego Ossolińskiego na wzór Domku Świętej Rodziny z Nazaretu – Santa Casa z Loreto: dwukondygnacyjny, wybudowany na planie prostokąta, w tradycji architektury manierystycznej z elementami form barokowych. Domek jest bogato zdobiony. W dolnej części zastosowano podziały ryzalitowo-kolumnowe. Między jońskimi kolumnami w niszach umieszczone są ceramiczne rzeźby proroków, naśladujące dzieła Michała Anioła. Z dziesięciu figur zachowało się sześć: Noego, Aarona, Izajaza, Ezechiela, Mojżesza i postać niezidentyfikowana. Portale ujęte są płaskorzeźbami postaci czterech ewangelistów oraz św. Józefa, św. Jana Chrzyciela, św. św. Piotra i Pawła. Domek wewnętrzny dzieli w poprzek drewniana krata. Wnętrze oświetla owalny otwór w sklepieniu oraz małe okienko. Ważnym elementem wystroju są polichromie ścienne, przedstawiające Maryję w scenach z jej życia oraz wezwaniach z litanii loretańskiej. O dokładne pomiary i opis Świętego Domku zadbał ówczesny proboszcz, ks. Szymon Grzybowski.

Gołęb, ul. Folwark 3, tel. 81 881 30 22, 81 881 39 06

28 Kościół pw. św. Wojciecha w Górze Puławskiej, usytuowany na lewym brzegu Wisły, w miejscu gdzie, jak mówi tradycja, zatrzymał się i odprawił Mszę św. Wojciech w drodze na Pomorzcie (ok. 995 r.). Zbudowany został z fundacji Augusta i Marii Czartoryskich w 1768 r. Jednonawowa świątynia na planie krzyża greckiego w stylu późnego baroku, ma klasycystyczne formy wystroju. Najstarszym zachowanym elementem pierwotnego wyposażenia kościoła są drzwi do skarbcza pochodzące z 1776 r. Ściany rozczłonkowane zdwojonymi pilastrami tokańskimi, dźwigają wydętne belkowanie. Nawy i prezbiterium mają sklepienie kolebkowe z lunetami. Ołtarz główny i dwa boczne w wykonane są w stylu klasycystycznym z kolumnami po bokach. Na zewnątrz naroża budynku zdobią doryckie pilastry. Fasadę wieńczy trójkatny fronton. Kościół otoczony jest murem z dwiema klasycystycznymi bramkami. W narożu znajduje się dzwonnica na planie kwadratu. W jej wnętrzu ocalał dzwon „Wojciech” fundowany przez Czartoryskich. W kościele tym była chrzczona pisarka Ewa Szelburg-Zarembina.

Góra Puławska, ul. Kościelna 16, tel. 81 880 56 66

Gmina WĄWOLNICA

29 Sanktuarium Matki Bożej Kębelskiej, ważny ośrodek kultu Maryjnego, którego początki sięgają czasu najazdów tatarskich i cudownego objawienia w Kębli w 1278 r. Obiektem szczególnej czci jest gotycka figura Matki Bożej wykonana z drewna lipowego, wysokości 85 cm. Stanowi element tzw. cyklu średniowiecznych Pięknych Madonn, których prototypem była Madonna z Vimperka. Figura ustawiona jest w centralnej części nastawy ołtarzowej w kaplicy dawnego kościoła z XIV w. Przedstawia Maryję prezentującą światu Dzieciątka Jezus. Obie postacie mają złote korony, nałożone 10 września 1978 r. za zgodą papieża Pawła VI. Ołtarz w bocznych skrzydłach zdobiół kolumny i pilastry zdobione złoconą dekoracją roślinną. W narożach ołtarza ustawione są rzeźby rodziców Maryi – św. Anny i św. Joachima. Na osi zwieńczenia – patron parafii św. Wojciech. W podziemiach kaplicy mieści się **Muzeum Regionalne** dokumentujące bogatą przeszłość Wąwolnicy. Nad wejściem do muzeum znajduje się epitafium Eliasza z Wąwolnicy (ur. w XIV w.), profesora Uniwersytetu w Pradze i Krakowie.

30 Bazylika pw. św. Wojciecha – kościół neogotycki, trójnawowy, z jednowieżową fasadą, został wzniesiony w latach 1907–1914, wg projektu Józefa Dziekońskiego, na miejscu dawnego gotyckiego kościoła z XIV w. Podniesiony do godności bazyliki Mniejszej w 2001 r. W ołtarzu głównym znajduje się figura Matki Bożej z przełomu XIII/XIV w. Wąwolnica to jedno z najstarszych miast na Lubelszczyźnie, co potwierdza dokument z 1027 r., przechowywany w klasztorze na Świętym Krzyżu. Okres świetności przypada na czasy panowania króla Kazimierza Wielkiego i dynastii Jagiellonów. Na mocy dawnego przywileju nieprzerwanie w środy odbywają się słynne w okolicy jarmarki. W otoczeniu bazyliki obejrzeć można wystawę przedstawiającą pacyfikację Wąwolnicy 2 maja 1946 r., w obiektywie amerykańskiego fotografa Johna Vaschona.

Wąwolnica, ul. Zamkowa 24, tel. 81 882 50 04

Gmina WOJCIECHÓW

31 Wieża obronna typu stołp, wolnostojąca, zbudowana na planie kwadratu, zwana dziś **wieżą ariańską**, jest zapewne pozostałością dawnej średniowiecznej strażnicy. W XVI w. należała do rodu Pileckich i Spinków. Trzykondygnacyjna budowla z cegły i kamienia wapiennego pełniła funkcję mieszkalną, a zarazem obronną. Prawdopodobnie wieża, jak i cały dawny folwark, były otoczone murem ze strzelnicami. W otworach okiennych zachowały się fragmenty nadproży oraz węgary o gotycko-reneansowych łaskowaniach. W XVI w. w wieży mieścił się zbiór kalwiński i ariański, a po jego likwidacji spichlerz. W 1910 r. zniszczony obiekt przejęło Towarzystwo Opieki nad Zabytkami Przeszłości i przystąpiło do odbudowy pod kierunkiem Jana Witkiewicza-Koszczyca. Opis wieży dokonany przez architekta wykorzystał Stefan Żeromski w powieści *Nawracanie Judasza*, a sam architekt stał się pierwowzorem postaci głównego bohatera. W wieży mieści się **Muzeum Regionalne** i jedyne w Polsce **Muzeum Kowalstwa**. Corocznie odbywają się tutaj Ogólnopolskie Warsztaty Kowalskie.

Wojciechów 8, tel. 81 517 72 10, 517 76 22

32 Kościół pw. św. Teodora, późnobarokowy, modrzewiowy, wybudowany w 1725 r. z fundacji Teodora Orzechowskiego – ówczesnego właściciela wsi, jako wotum wdzięczności za nawrócenie z kalwinizmu na wiarę katolicką. Oszalowany z zewnątrz, na podmurowaniu, ma konstrukcję zrębową, dach zwieńczony sygnaturką. Wnętrze jednonawowe, z węższym nieco i niższym prezbiterium. Ołtarz główny w stylu barokowym z obrazem Matki Boskiej Nieustającej Pomocy, namalowanym przez Feliksa Cichockiego. Ołtarze boczne rokokowe, pochodzą z 2 połowy XVIII w. Osłona przedniej części mensy wszystkich ołtarzy, tzw. antepedium, obita jest cennymi kurdubanami, wykonanymi z oślej skóry o bogatym ornamentie tłoczonym, zdobione złoceniami i malowidłami. Strop w nawie wsparty jest na czterech drewnianych słupach. Chór na belkach z zaciosami podparty jest dwoma wspornikami. Podłoga dębowa. Przy kościele znajduje się drewniana, czworoboczna oszalowana dzwonnica wzniesiona jednocześnie z kościołem, z rzędem arkadowych otworów, nakryta podbitym gontem dachem namiotowym.

Parafia Wojciechów, tel. 81 517 73 14

Wydawca ©: Lokalna Organizacja Turystyczna „Kraina Lessowych Wąwozów” ul. 1 Maja 16, 24-150 Nałęczów, tel. 81 50 16 101, info@kraina.org.pl, www.kraina.org.pl

tekst: Maria Mironowicz-Panek, opracowanie graficzne: Grzegorz Jaworski
zdjęcia: Grażyna Bartnik-Szymańska, Edyta Furtak, Adam Rędzia, Olga Sulek, Roman Szymański, Krzysztof Wasilewski oraz ze zbiorów
Miasta Puławy, Centrum Kultury i Promocji w Poniatowej, Gminy Puławy, Gminy Wojciechów i Lokalnej Organizacji Turystycznej „Kraina Lessowych Wąwozów”
Nałęczów 2022 ISBN: 978-83-959630-5-6 Druk: Alf Graf
Egzemplarz bezpłatny

Publikacja została wydana dzięki dofinansowaniu ze środków Powiatu Puławskiego w ramach realizacji zadania „Ślask Architektury Krainy Lessowych Wąwozów”